

PŘEŽÍT, NEBO PROŽÍT POSTNÍ DOBU?

Co nás spontánně napadne, když se řekne postní doba?

Ponurost? Popelec? Půst? Sebezápor? Křížová cesta? Fialová barva? Ticho? Smutnější písně při mši? Asi jsme tím vyčerpali nejčastější možné odpovědi. A teď si můžeme položit další jednoduchou otázku: Mohou nás tyto věci přitahovat? A učinit tuto liturgickou dobu „vábivou“?

S tímto obdobím míváme potíže, proto můžeme zaznamenat určité „vydařené“ karikatury postní doby. Nemám na mysli karikatury ze známého satirického týdeníku Charlie Hebdo, ale ty, které můžeme spatřit na vlastní oči kolem sebe, v životě věřících (včetně toho vlastního!). Jde přitom o jakousi selekci a redukci, kdy si vybíráme z „postní nabídky“ pouze určitý výsek: to, co se nám líbí a hodí. Jde o takový „hypermarketový přístup“, podobně jako při nakupování. Navíc při této selekci vybereme zpravidla to, co je v akci, ve slevě, čili co nás bude stát méně. Logicky, takhle přece uvažujeme i v jiných sférách běžného života! Namátkou uvedu několik příkladů takových karikatur a jejich typických představitelů:

Věčný začátečník – jde si pro popelec na Popeleční středu a zbytek postní doby mu proklouzne mezi prsty. Zpravidla se probudí na jejím konci s jemnou výčitkou, že celý „půst“ prospal.

Vegetarián – odepře si maso a uzeniny (v pátek, možná častěji v týdnu), ale o to víc si dopřeje jiných dobrot.

Sladkofobní – zřekne se čokolády a jiných sladkostí (většinou se to týká žen), ale o to víc se musí dívat na televizi či počítač, aby vykompenzoval deficit cukru.

Benefaktor – do postní kasičky přispěje na chudé. Že se jedná o jeho přebytky, je vedlejší. On při tom prožívá oblažující a povznášející pocit, jak se dělí s potřebnými.

Masochista – odepírá si něco, co má opravdu rád (kouření, sledování Facebooku, běžnou porci jídla), aby to stálo za to. Je mu jedno, že je nadprůměrně nevrlý a podrážděný. Všichni kolem něj se pak těší, až skončí postní doba a dotyčný masochista bude opět schopen normální komunikace.

Páteční pobožný – zúčastní se páteční křížové cesty, možná během týdne přidá pár střelných modliteb.

Kající „last minute“ – celá postní doba se mu smrskne na předvelikonoční zpověď, aby měl dobrý pocit, že může slavit Velikonoce jako skutečný křesťan.

Někteří prohlédli, že tyto postoje jsou opravdu směšné a neevangelní, a raději kapitulovali a vzdali to. Protože přece: Má smysl se takto trápit? Jen kvůli uspokojivému pocitu, že jsem prožil postní dobu jako křesťan, že jsem se aspoň trochu snažil? Přesto platí, že mnozí křesťané pochopili jádro postní doby a přijali milost k proměně srdce, protože o to v první řadě jde.

Svoboda „od“ a „k“

Pro toto období je svým způsobem typický sebezápor, proto ono ustálené označení „doba postní“. Jaký je smysl tohoto sebezáporu? Sebetrýznění? Dávání „protihodnoty“ za Boží milost? Stačí snad páteční půst od masa (nebo od sladkostí, zábavy, televize...)? Je třeba říct, že „klasický“ půst od masa (nebo jiných jídel) může být jen komedií, maskou, kterou zakrýváme „duchovní lenost“ a neochotu ke skutečné změně. Díky těmto projevům askeze sice můžeme dosáhnout pocitu uspokojení, že se dokážeme přemáhat, ale na cestě duchovního růstu to může být zbytečné a neefektivní.

Smyslem sebezáporu je osvobození: od sebelásky, přesněji od překroucené lásky k sobě k lásce autentické. Osvobození od všeho, co nás spoutává, k většímu sebedarování – Bohu i druhým. Nejde pouze a jen o dosažení svobody od konkrétních vnějších věcí (přemíry jídla, sledování počítače či televize, práce...), ale také – a to především – od nezdravých vnitřních postojů: antipatií, sympatií, vězení vlastních citů a zaběhlých stylů života. Tato cesta vede z vězení egoismů a falešné lásky k lásce skutečné.

Je dobré hledat, a to i před Boží tváří, v modlitbě, smysluplný způsob sebezáporu, který mě skutečně přivede dál, k opravdové svobodě. Pro někoho bude takovým skutkem sebezáporu omezení počítače a místo toho bude trávit víc času s dětmi nebo partnerem, pro jiného to bude omezení zotročující práce či koníčků, pro dalšího omezení jídla a darování ušetřené částky potřebným... Fantazii se meze nekladou. Důležité je, aby to nebyla jen formalita: k čemu je nejíst v pátek maso, když si dopřejí ještě větší dobrotu, třeba skvostné ovocné knedlíky nebo lahodnou rybu?

Sebezápor má tedy zasáhnout a ovlivnit naše srdce. Ale tím se dostáváme k tomu, že samotný vnější skutek askeze nestačí, potřebuje „spojence“ v podobě modlitby a milosrdenství – to je klasická trojice prostředků postní doby. Samotná askeze se snadno zvrtné v rafinovaný projev sebelásky – ale právě proti ní chceme bojovat!

V postní době nejde ani tak o to, abychom občas přidali modlitbu, ale spíše o to, abychom našli společnou řeč s Pánem! Opět velmi těžký úkol! Přesto důležitý – tím spíš, že mnozí z nás mají pocit, že najednou ztratili Boha, že s ním nedokážou doopravdy komunikovat a že jejich modlitby vyznívají do prázdna. Snažíme se žít s Pánem, a přitom je to život „vedle něho“, ne „s ním“. Je to stejné jako v mnoha rodinách, kde jednotliví členové vedou paralelní životy, komunikují v úsporném režimu (tj. jednoslovně), jedí většinou sami (u počítače...). Proč? Protože si nemají co říct – a to z hlubšího důvodu: že se vytratil či oslabil postoj lásky jednoho k druhému.

A přesně to je cílem postní doby: hledat a najít toho, který je Láska. Jak ho hledat? Touhou a vytrvalým voláním. Četbou Božího slova, třeba těch pár biblických textů, které nabízí postní liturgie, jak ve všední den, tak v neděli. Jsou to texty velmi úderné a vyživující, schopné probudit nás ze spánku a přivábit k Milovanému. Vždyť právě díky Božímu slovu poznáváme Boží srdce, jak říká sv. Řehoř Veliký: „Poznej Boží srdce v jeho slovech.“

Co s křížovou cestou?

Jedna z charakteristických pobožností doby postní je křížová cesta, která je úžasným pokladem církve. Bohužel podobně jako jiné hodnoty, i tato může „devalvovat“. Ne sama o sobě, nýbrž naším špatným přijetím. Tato pobožnost může být snadno pojata jako sentimentální uvažování o Ježíšových bolestech. Ale to není tím hlavním smyslem! Centrem naší pozornosti není utrpení! Koneckonců utrpení jako takové může vyvolat různé reakce, i negativní ve smyslu protestu: „Proč jsi to, Bože, dopustil?“ „Proč musel a musí nevinný trpět?“ Tím nejdůležitějším je přece Ježíšova láska až do krajnosti – za mě se vydal, za mě dal všechno. Právě za mě. A nesl moje viny, můj vzdor, lhostejnost vůči slabším, nedůvěru k Otci, můj egoismus...

Revoluce v našem životě nastane tehdy, kdy námi tato zvěst – „vydal sebe za mě“ – pronikne jako meč a natolik silně, že zůstaneme jako zasažení bleskem. V úžasu. S otázkou: „Co mám dělat?“ Přesně taková reakce se objevila na rtech poutníků, kteří přijeli do Jeruzaléma na svátky Letnic. Petrova kázání o Kristově utrpení a vzkříšení je nenechala chladnými, probodla jejich srdce (viz Sk 2,37 – tak doslova podle řeckého znění) a přivedla k obrácení. Obrácení je vždy plodem „zásahu bleskem“ Božího slova. Boží lásky. Bez toho je obrácení nemožné, resp. bude jen formální.

Pravé a nepravé obrácení

Tím se dostáváme k dalšímu neuralgickému bodu doby postní – k obrácení. Výzva k obrácení zaznívá hned na počátku tohoto období: „Obrát se a věř evangeliu!“ Tato slova udávají základní „rytmus“ našeho postního úsilí. Někteří, snad především „letití křesťané“, mohou však prožívat určitou nesnáz: Od čeho se mám obrátit? Už jsem přece „docela dobrý“, Desatero a církevní příkázání naplňuji, ke svátostem přistupuji. Anebo naopak: už nemám sílu k obrácení, protože moje úsilí dosud vycházelo naprázdno. Nijak jsem se nezměnil, jsem už takový a můj život se změnit nedá.

Tyto subjektivní obtíže je třeba brát vážně a nezavírat před nimi oči. Bylo by nesmyslné pokračovat v určitém neplodném stereotypu, kdy jako každý rok prožiji postní dobu tak, že si odřeknu v pátek maso či televizi, občas půjdu na křížovou cestu... a na konci ke zpovědi. Všechny tyto neúspěšné pokusy s postní dobou burcují k radikálnějšímu obrácení v tom smyslu, že se před Bohem skutečně pokoříme a z celého srdce budeme volat: „Pane, nejsem schopen se obrátit! Neumím to, nemám k tomu sílu ani motivaci. Možná ani nechci. Ale přesto vím, že by to bylo dobré – a proto volám: Obrát mě ty sám! Jakkoli, jak ty uznáš za vhodné – obrať mě!“ Tato jednoduchá modlitba tryskající ze srdce může přinést zásadní obrát. Navíc je to ona modlitba, kterou vyslovuje „nepolepšitelný“ Izrael: „Obrát mě a já se obrátím“ (Jr 31,18 – vlastní překlad). Proč ji tedy neopakovat jako „modlitbu na cestu dobou postní“?

Církev nám předkládá jako mocný nástroj obrácení Boží slovo, které má moc proměnit naše dlouholeté zvyky – i ty „spodní vody“ v nás, které ani nevidíme, avšak přece určují naše reakce. Proto není nic lepšího než se každý den ponořit do Božího slova (určeného na ten den nebo na neděli) a zůstat u něj aspoň pár minut. Postní texty jsou tak silné, že dokážou oslovit každého. A slovo, které zasáhlo, si máme střežit a nést v pokladnici srdce i do dalších dnů: znovu si ho opakovat, přemýšlet o něm, žít ho. Není třeba „poletovat od jednoho květu ke druhému“ jako včely, tj. každý den vzít nový biblický úryvek. Stačí jedno výživné slovo, jeden výživný květ.

Boží slovo v nás odkryje ty oblasti a „hnisající rány“, které potřebují uzdravení. Nejen to: zároveň přinese uzdravení. Boží slovo je rentgenem i lékem. Mnohdy nevidíme kořeny našich špatných postojů a zůstáváme na povrchu. Potřebujeme někoho, kdo vidí dál. Někoho, kdo nás zrentgenuje skrz naskrz. A současně promění. Právě to koná náš Lékař par excellence!

Pokrytci neumějí plakat

Obrácení vyústí ve svátost smíření. Bylo by velmi nešťastné, kdybychom považovali tuto předvelikonoční zpověď za nutné zlo, za potřebné penzum, abychom se cítili jako vzorní katolíci. Určitě víme, že při této svátosti nejde především o dokonalý seznam hříchů. Na prvním místě je tu obrovský dar Božího milosrdenství, které přichází do našeho srdce – zkroušeného, lačného. Tomuto postoji se říká lítost, i když často nebude prožívána na rovině emoční. Podstatný je vnitřní postoj touhy po novém životě podle Krista. Taková touha, resp. lítost, je velkým darem – a ti z nás, kteří přistupují k této svátosti pravidelně, vědí velmi dobře, že ani s naší lítostí to zdaleka není samozřejmé. Její místo může snadno a rychle vyplnit jistý automatismus, který po čase vede k celkové apatii (k hříchu i zpovědi), až k opuštění této svátosti vůbec.

Tato lítost se někdy projevuje i na rovině emoční jako slzy. Současný papež několikrát mluvil o daru slz, například v kázání na loňskou Popeleční středu: „Prospěje nám, položíme-li si otázku: ‚Pláču? Pláče papež? Kardinálové? Biskupové? Řeholníci a řeholnice? Pláčou kněží? Je pláč v našich modlitbách?‘ ... Vězte, bratři, že pokrytci neumějí plakat, zapomněli, jak se pláče, a nežádají o dar slz. Ve starých

misálech byla překrásná modlitba za dar slz. Začínala slovy: Bože, ty jsi přikázal Mojžíšovi, aby udeřil do kamene, a vytryskla tak voda, udeř do kamene mého srdce, aby vytryskly slzy...”

Pravost daru slz poznáme podle toho, že nás uvedou do pohybu od starého k novému, od egocentrismu ke kristocentrismu, od sebe samých ke Kristu a k druhým. Už od dob Augustinových se říkává: „ecclesia semper reformanda“, tj. „církve se má stále reformovat“. Mírou a laťkou této reformy není Desatero, ale Ježíšův život, evangelium. To bylo jasné učedníkům, apoštolu Pavlovi a dalším. Nepřijali jsme křest proto, abychom žili slušně, nýbrž proto, abychom žili podle Krista – přesněji řečeno, aby Kristus žil v nás a skrze nás, skrze naše slova, myšlenky, skutky. Tak se naplní Pavlova slova a vůbec smysl postní doby: „Nežiji už já, ale žije ve mně Kristus“ (Gal 2,20).

P. Angelo Scarano

Autor je římskokatolický duchovní pražské arcidiecéze

Zdroj: Katolický týdeník č. 7/2016